

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра психології (№ 704)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник проектної групи
М. Жидко М.Є Жидко
(підпис) (ініціали та прізвище)

« 31 » серпня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Конфліктологія

(назва навчальної дисципліни)

Галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 053 Психологія

(код та найменування напрямку підготовки)

Освітня програма: Психологія

(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Харків 2021 рік

Робоча програма Конфліктологія
(назва дисципліни)
для студентів за спеціальністю 053 Психологія
освітньою програмою Психологія
«30» серпня 2021 р, - 11 с.

Розробник: Гулий Ю.І., доц. каф. 704, к.психол.н., доц.
(прізвище та ініціали, посада, наукова ступінь та вчене звання) (підпис)

Робочу програму розглянуто на засіданні кафедри 704
психології
(назва кафедри)

Протокол № 1 від «30» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри психології, к. психол. н., доц. Ю І. Гулий
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ініціали та прізвище)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни (денна форма навчання)
Кількість кредитів – 4,5	Галузь знань <u>05 «Соціальні та поведінкові науки»</u> (шифр і назва)	Вільного вибору студента
	Спеціальність: <u>053«Психологія»</u> (код та найменування)	
Модулів – 2	Освітня програма <u>Психологія</u> (найменування)	Навчальний рік 2021/2022
Змістових модулів – 3		Семестр
Індивідуальне завдання --- (назва)		4-й
Загальна кількість годин – 64/135		Лекції 32 год.
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4,4	Рівень вищої освіти: <u>перший (бакалаврський)</u>	Практичні, семінарські 32 год.
		Лабораторні 0 год.
		Самостійна робота 71 год.
		Вид контролю: модульний контроль, іспит

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: 64/71.

Аудиторне навантаження може бути зменшене або збільшене на одну годину в залежності від розкладу занять.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета - Метою викладання навчальної дисципліни «Конфліктологія» є формування компетенцій, які спрямовані на поглиблення теоретичних уявлень щодо знань та вмінь визначення психологічних детермінант конфлікту, аналізу і прогнозування динаміки конфлікту, оптимального регулювання конфліктних ситуацій.

Завдання: Основні завдання вивчення дисципліни пов'язані з формуванням наступних загальних та професійних компетенцій:

1. Здатність застосовувати знання щодо визначення психологічних детермінант конфлікту.
2. Здатність до аналізу і прогнозування динаміки конфлікту.
3. Здатність до критичного аналізу різних дослідницьких підходів щодо вивчення психологічних детермінант конфлікту.

4. Здатність до обґрунтування висновків при вивченні основних засад конфліктологічної наукової парадигми.

5. Здатність генерувати нові ідеї при розробці конфліктологічних досліджень.

6. Здатність усвідомлювати цінності громадянського (плюралістичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку.

7. Здатність зберігати та примножувати методи оптимального регулювання конфліктних ситуацій.

8. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом конфліктології.

9. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду конфліктологічних досліджень.

10. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати конфліктологічне дослідження.

11. Здатність аналізувати та систематизувати результати конфліктологічних досліджень.

Результати навчання: Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент повинен досягти таких результатів навчання:

А) Знання:

1. Критичне осмислення основних теорій, принципів, методів, понять конфліктології.

2. Володіти аргументованим комплексом висновків щодо основних засад конфліктологічної наукової парадигми.

3. Засвоїти основні принципи розробки конфліктологічних досліджень.

4. Засвоїти базові цінності громадянського (плюралістичного) суспільства

5. Володіти методами оптимального регулювання конфліктних ситуацій.

6. Володіти категоріально-понятійним апаратом конфліктології.

7. Засвоїти основні напрямки вітчизняних та зарубіжних конфліктологічних досліджень.

8. Володіти системним аналізом результатів конфліктологічних досліджень.

Б) Уміння:

1. Опанувати застосуванням знань щодо визначення психологічних детермінант конфлікту.

2. Опанувати аналізом і прогнозуванням динаміки конфлікту.

3. Опанувати застосуванням основних методів вивчення психологічних детермінант конфлікту.

4. Розробляти програми конфліктологічних досліджень.

5. Опанувати організацією та здійсненням конфліктологічного дослідження.

6. Опанувати систематизацією результатів конфліктологічних досліджень.

В) Комунікація:

1. Володіти досвідом формування ефективної комунікативної стратегії безконфліктної взаємодії.

Г) Автономія та відповідальність:

1. Відповідальність за прийняття рішень при виявленні проблем конфліктної взаємодії.

Міждисциплінарні зв'язки: Соціологія та основи демографії, Етнічна психологія і крос-культурні дослідження в психології, Соціальна психологія, Вікова психологія.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна проблематика та розвиток конфліктології

Тема 1. Конфліктологія як наука

Поняття конфлікту у буденній свідомості та науці. Засоби вивчення конфлікту. Ознаки конфліктів. Класифікація конфліктних явищ.

Тема 2. Історія розвитку конфліктології

Філософсько-соціологічна традиція вивчення конфліктів. Соціал-дарвінізм (К. Боулдінг, Л. Гумплович), одномірні та багатомірні тести, проєктивні методики. Функціональна модель (Г.Спенсер, Е.Дюркгейм). «Конфліктна модель». Соціологія конфлікту (К.Маркс, Г.Зіммель).

Діалектична теорія конфлікту Р.Дарендорфа. Конфліктний функціоналізм Л.Козера. Вивчення конфліктів у вітчизняній науці.

Тема 3. Психологічна традиція вивчення конфліктів

Конфлікт як інтрапсихічний феномен (З. Фрейда, К. Хорні, Е. Еріксона). Біхевіористична традиція вивчення конфліктів (Дж. Доллард, А. Бандура, Л. Берковіц). Конфлікт як відповідь на конкурентну ситуацію (М. Дойч, М. Шеріф). Конфлікт як когнітивний феномен (К. Левін, У. Кларк). Сучасні психологічні тенденції у вивченні конфліктів.

Модульний контроль

Змістовий модуль 2. Конфлікт як соціально-психологічне явище

Тема 4. Типологія конфліктів

Види конфліктів. Особистісний конфлікт. Мотиваційні конфлікти (К. Левін, Н. Мілер), когнітивні конфлікти (Л. Фестінгер). Основні питання теорії конфліктів (Ф.Є. Василюк). Рольові конфлікти. Міжособистісні конфлікти. Психоаналітична традиція (К. Хорні). Задоволення потреб до конфлікту (К. Левін). Конфлікт у системі взаємодії (М. Дойч). Конфлікти у різноманітних сферах взаємодій. Міжгрупові конфлікти. Мотиваційний підхід (З. Фрейд, Л. Берковіц). Ситуаційний підхід (М. Шеріф). Когнітивний підхід (С. Уерчел, Г. Тешфел).

Тема 5. Методи вивчення конфліктів

Експериментальні дослідження конфлікту у лабораторії. Експерименти зі спровокування конфліктів у повсякденних умовах. Вивчення специфічних форм соціальної взаємодії як моделі конфлікту. Опитувальні методи.

Тема 6. Структурно-динамічні характеристики конфлікту

Категорії проблемного поля описання конфліктів. Поняття конфлікту у повсякденній свідомості. Учасники, умови, предмет, дії та наслідки конфлікту. Етапи розвитку конфлікту (Р. Рамел, Д. Пруїт, Р. Валтон, Л.А. Петровська).

Тема 7. Виникнення конфлікту

Критичні життєві ситуації як зародження конфліктної ситуації. Об'єктивно-суб'єктивна природа конфліктів. Визначення ситуації як конфліктної. Об'єктивні, групові, персональні фактори сприйняття конфліктної ситуації. Зіткнення з проблемами. Конфліктна ситуація. Фактори визначення конфліктної ситуації: „об'єктивні” фактори; групові фактори; індивідуальні фактори. Засоби реагування людини на проблеми.

Модульний контроль

Змістовий модуль 3. Регулювання конфліктів

Тема 8. Конфліктна взаємодія

Мотиви та цілі учасників взаємодії. Стратегії та тактики. Види психологічного впливу. Техніки „боротьби”. Регулятори конфліктної взаємодії. Вирішення міжособистісних конфліктних ситуацій

Тема 9. Вирішення конфліктів

Початок практичної роботи з конфліктами. Основні поняття управління конфліктами. „Профілактика” конфліктності. Конструктивний та деструктивний розвиток конфліктів. Вирішення особистісних та міжособистісних конфліктів. Групова робота. Методики та техніки вирішення конфліктів. Картографія конфлікту. Конфлікти з людьми, важкими у спілкуванні.

Тема 10. Посередництво у конфлікті

Участь третьої сторони у вирішенні конфлікту. Поняття „арбітраж”. Опис технік посередництва. Їх застосування. Ефективність. Поняття „медіаторство”. „За” та „проти”. Типи ролей третьої сторони. Принципи психологічного посередництва.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		л	п	лаб	с.р.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовий модуль 1. Загальна проблематика та розвиток конфліктології					
Тема 1. Конфліктологія як наука	14	4	4		6
Тема 2. Історія розвитку конфліктології	14	4	4		6
Тема 3. Психологічна традиція вивчення конфліктів	10	2	2		6
Разом за змістовим модулем 1	38	10	10		18
Змістовий модуль 2. Конфлікт як соціально-психологічне явище					
Тема 4. Типологія конфліктів	8	2	2		4
Тема 5. Методи вивчення конфліктів	8	2	2		4
Тема 6. Структурно-динамічні характеристики конфлікту	12	4	4		4
Тема 7. Виникнення конфліктів	12	2	2		8
Разом за змістовим модулем 2	40	10	10		20
Модуль 2					
Змістовий модуль 3. Регулювання конфліктів					
Тема 8. Конфліктна взаємодія	19	4	4		11
Тема 9. Вирішення конфліктних ситуацій	19	4	4		11
Тема 10. Посередництво у конфлікті	19	4	4		11
Разом за змістовим модулем 3	57	12	12		33
Усього годин	135	32	32		71

5. Теми семінарських занять

Не передбачено навчальним планом

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Конфліктологія як наука	4
2	Історія розвитку конфліктології	4
3	Психологічна традиція вивчення конфліктів	2
4	Типологія конфліктів	2
5	Методи вивчення конфліктів	2
6	Структурно-динамічні характеристики конфлікту	4
7	Виникнення конфліктів	2
8	Конфліктна взаємодія	4
9	Вирішення конфліктних ситуацій	4
10	Посередництво у конфлікті	4
	Разом	32

7. Теми лабораторних занять

Не передбачено навчальним планом

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Конфліктологія як наука	6
2	Історія розвитку конфліктології	6
3	Психологічна традиція вивчення конфліктів	6
4	Типологія конфліктів	4
5	Методи вивчення конфліктів	4
6	Структурно-динамічні характеристики конфлікту	4
7	Виникнення конфліктів	8
8	Конфліктна взаємодія	11
9	Вирішення конфліктних ситуацій	11
10	Посередництво у конфлікті	11
	Разом	71

9. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

10. Методи навчання

Програмою передбачено наступні методи навчання:

1) *лекції*, спрямовані на поглиблення знань про методологічні засади та основні методи конфліктології, змістовні характеристики конфлікту як соціально-психологічного явища.

2) *семінарські (практичні) заняття*, спрямовані на засвоєння зазначених знань та методів, що сприяє оптимальному прийняттю рішень щодо ефективного регулювання конфліктів. Кожен студент повинен підготувати дві доповіді за темами, передбаченими планом занять.

3) *самостійна робота*, яка передбачає підготовку студентів до лекцій, семінарів та виконання 3-х реферативних робіт, які повинні бути складені у визначений викладачем термін:

I. Реферативна робота «Історія становлення конфліктології як науки», в якій необхідно звернути увагу на те, що конфліктологія розвивалася на перехресті багатьох наук, а саме – соціології та психології і виділилася як самостійний напрямок в соціології наприкінці 50-х років ХХ століття та спочатку отримала назву «соціологія конфлікту». В цей же період в науці психології «психологія конфлікту» виділяється як самостійний напрямок. Дослідження в цих напрямках сприяло розвитку конфліктологічної практики, що є невід'ємною частиною будь якої самостійної науки та допомагає виділити предмет вивчення цієї науки, методи її дослідження та управління цими методами.

II. Реферативна робота «Типологія конфліктів», в якій необхідно звернути увагу на різноманітність класифікацій конфліктів. Велика увага приділяється мотиваційним конфліктам, які виходять з аналізу проблем, життєвої поведінки індивіда (К. Левін). В основі когнітивного конфлікту – зіткнення несумісних уяв людини (когнітивний дисонанс Л. Фестінгера). Також має велике значення теорія комплексу неповноцінності А.Адлера, вчення про екстраверсію та інтраверсію К. Юнга, теорія потреб А.Маслоу. Існують різні форми прояву внутрішньоособистісних конфліктів. Наприклад, неврастення – нестерпність до сильних дратівників, пригнічений настрій, поганий сон; ейфорія – показна веселість, „сміх крізь сльози”; регресія – дитяча поведінка, відхід від відповідальності; проекція – приписування своїх негативних рис іншим, критика інших; раціоналізм – самооправдовування своєї поведінки.

Необхідно також розкрити зміст основних типів конфліктів за певними класифікаціями. Наприклад, опис однієї з них (стисло).

В *особистісних конфліктах* немає суб'єктів конфліктної взаємодії в особі окремих людей чи груп людей. Такі конфлікти протікають у формі важких хвилювань, специфічного стану: страху, депресії, стресу, що і є неврозом. При цьому *мотиваційний конфлікт* – це боротьба мотивів, *рольові конфлікти* - це співвідношення соціальних ролей та сфери діяльності.

Інтерперсональні проблеми, виникаючі у відношеннях людей, пояснюються через внутрішні конфлікти. (К. Хорні). К. Левін виводить їх із аналізу проблем, що виникають в життєвих ситуаціях індивіда.

Внутрішньоособистісні та міжособистісні конфлікти охоплюють всі сфери людських відношень. Безпосередньо вони стосуються *родини*: батьки – діти, чоловік – дружина, молодята – рідня.

В основі *міжгрупових конфліктів* лежать інтереси, цінності, цілі і їх сторонами виступають різні групи (також дифузні). *Внутрішньогрупові конфлікти* описуються з точки зору напруги в системі групової взаємодії, впливу на групу їх позитивних та деструктивних функцій, що зв'язуються з проблемами розвитку групи.

III. Реферативна робота «Конфліктна взаємодія», в якій треба звернути увагу на те, що під поняттям ефективного спілкування розуміють засоби, прийоми спілкування, які в повній мірі забезпечують взаєморозуміння та взаємну емпатію партнерів по спілкуванню. Під «раціональною поведінкою» розуміють засоби психологічної корекції, які забезпечують конструктивну взаємодію на основі емоційного самоконтролю в конфлікті.

Слід зазначити, що мотиви та цілі учасників конфлікту пов'язані з предметною стороною конфліктів (мотиви отримання бажаного), його емоційними аспектами (емоційні настанови по відношенню один до одного) та нормативним поясненням своєї позиції (мотив «бути

зрозумілим» та «бути справедливим»). Цілі відносяться одна до одної по-різному і тому вони виступають регулятором поведінки учасників конфлікту, але не можуть однозначно визначити характер їх взаємодії.

Існують певні стратегії реагування на конфліктну ситуацію: боротьба, відхід, домінування, поступка, співробітництво, компроміс. Треба розкрити їх зміст.

3) **консультація** – форма індивідуальної роботи студента із викладачем, спрямована на вирішення труднощів, які виникли під час вивчення лекційного матеріалу та самостійної роботи, або за наявності бажання студента отримати більш поглиблене знання стосовно предмету навчальної дисципліни.

11. Методи контролю

У якості поточного контролю передбачено оцінювання семінарської (практичної) роботи. Доповіді оцінюються у 5 балів кожна за критеріями: самостійність, оригінальність; використання іншомовних джерел; відповідність формальним критеріям (структура, володіння сучасним науковим матеріалом, послідовність та логічність, обґрунтованість аргументації та висновків, грамотність тощо); володіння навичками презентації.

У якості поточного контролю передбачено оцінювання самостійної роботи. Реферативні роботи оцінюються у 5 балів кожна, які розподіляються за зміст реферату (самостійність, оригінальність; використання іншомовних джерел; відповідність формальним критеріям (структура, володіння сучасним науковим матеріалом, послідовність та логічність, обґрунтованість аргументації та висновків, грамотність, якість оформлення тощо)) та за своєчасність виконання роботи.

За темами 1, 5, 6, 7 та 10 бали, які отримують студенти, виставляються за умови присутності студента на відповідній лекції.

За темами 3, 9 5 балів є оцінкою за доповідь (див. вище).

За темами 2, 4 та 8 5 балів розподіляються за зміст реферату (див. вище) та за своєчасність виконання роботи.

Модуль 1 вважається зарахованим за умови виступу з 1 доповіддю та складання 1 реферативної роботи, мінімальною кількістю балів, яку повинен набрати студент для зарахування модуля, є 20 балів.

Модуль 2 вважається зарахованим за умови складання 1 реферативної роботи, мінімальною кількістю балів, яку повинен набрати студент для зарахування модуля, є 20 балів.

Модуль 3 вважається зарахованим за умови виступу з 1 доповіддю та складання 1 реферативної роботи, мінімальною кількістю балів, яку повинен набрати студент для зарахування модуля, є 20 балів.

Студент є допущеним до підсумкового семестрового контролю за умови виконання МКР (2 питання по 5 балів).

12. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують студенти

12.1. Розподіл балів, які отримують студенти (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0...1	3	0...3
Виступ на семінарських заняттях	0...5	3	0...15
Реферат	0...5	1	0...5
Модульний контроль	0...5	2	0...10
Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0...1	4	0...4
Виступ на семінарських	0...5	3	0...15

заняттях			
Реферат	0...5	1	0...5
Модульний контроль	0...5	2	0...10
Змістовний модуль 3			
Робота на лекціях	0...1	3	0...3
Виступ на семінарських заняттях	0...5	3	0...15
Реферат	0...5	1	0...5
Модульний контроль	0...5	2	0...10
Усього за семестр			0...100

У якості контрольного семестрового заходу передбачено складання *іспиту*.

Іспит є письмовою роботою, яка складається з трьох завдань. Перше і друге завдання містять питання теоретичного характеру. Відповіді на ці питання повинні складати самостійне осмислення теоретичного матеріалу з відповідної теми. Третє завдання містить питання практичного характеру. У відповіді на практичне питання необхідно розкрити конкретний вид(метод) практичної діяльності психолога. Іспит розподілено на 25 варіантів. Номер варіанту може бути закріплений за студентом шляхом випадкового вибору або за вибором викладача.

12.2. Якісні критерії оцінювання

Необхідний обсяг знань для одержання позитивної оцінки: володіння системою понять у даній предметній області, знати основні методи досліджень, задачі та предмет дисципліни.

Необхідний обсяг вмінь для одержання позитивної оцінки: вміти практично застосовувати основні засоби попередження, вирішення та профілактики конфліктів і конфліктних ситуацій, здійснювати комплексний опис їх динамічних та структурних характеристик.

12.3 Критерії оцінювання роботи студента протягом семестру

Задовільно (60-74). Показати мінімум знань та умінь. Захистити РР та здати МКР. Знати основні задачі, поняття і методи конфліктології.

Добре (75-89). Твердо знати принципи та методи психологічного вивчення і регулювання конфліктів, їх динамічні властивості та класифікацію. Уміти: знаходити шляхи їх ефективного подолання.

Відмінно (90-100). Здати всі контрольні роботи з оцінкою «відмінно». Досконально знати всі теми та уміти застосовувати їх.

Розподіл балів, які отримують студенти за виконання курсової роботи (проекту) – не передбачені навчальним планом.

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

13. Методичне забезпечення

1. Гулий Ю.І. Конфліктологія : навч. посібник / Ю.І. Гулий, А.М. Лісеня. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2007. – 73 с.

2. Соціальна психологія медіації та альтернативного вирішення конфліктів : навч. посібник / М.Є. Жидко, Ю.І. Гулий, В.Я. Літвінова, І.О. Кочарян. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2015. – 108 с.

Електронний ресурс:

- НМК з дисципліни (Ментор),
- робоча програма

14. Рекомендована література

Базова

3. Анцупов В.И. Конфликтология. Учебник для вузов / В.И. Анцупов, А.И. Шипилов. – СПб.: Питер, 2013. – 512 с.
4. Козырев Г.И. Конфликтология. Учебник / Г.И. Козырев. – М.: ИНФРА-М, 2014. – 304 с.
5. Гришина Н.В. Психология конфликта / Н.В. Гришина. – СПб.: Питер, 2016. – 576 с.
6. Кашапов М.М. Психология конфликта: учебник и практикум для академического бакалавриата / М.М. Кашапов. – М.: Юрайт, 2016. – 183 с.
7. Соціальна психологія медіації та альтернативного вирішення конфліктів : навч. посібник / М.Є. Жидко, Ю.І. Гулий, В.Я. Літвінова, І.О. Кочарян. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2015. – 108 с.

Допоміжна

8. Нескородев С. Н. Конфликтология : учеб. пособие / С. Н. Нескородев. – Харьков. нац. ун-т им. В. Н. Каразина. – Х.: ХНУ, 2015. - 195 с.
9. Гулий Ю.І. Конфліктологія : навч. посібник / Ю.І. Гулий, А.М. Лісеная. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2007. – 73 с.
10. Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии / С.М. Емельянов. – СПб.: Питер, 2009. – 384 с.
11. Соломатина Е.Н. Социология конфликта / Е.Н. Соломатина. – М.: Академический Проект 2011. – 200 с.
12. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта / А.Г. Здравомыслов. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 261 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека університету - http://library.khai.edu/library/page_lib.php
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського - nbuv.gov.ua